

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ФАНЛАР
АКАДЕМИЯСИ МИНТАҚАВИЙ БЎЛИМИ
ХОРАЗМ МАЪМУН АКАДЕМИЯСИ**

**ХОРАЗМ МАЪМУН
АКАДЕМИЯСИ
АХБОРОТНОМАСИ**

Ахборотнома ОАК Раёсатининг 2016-йил 29-декабрдаги 223/4-сон қарори билан биология, қишлоқ хўжалиги, тарих, иқтисодиёт, филология ва архитектура фанлари бўйича докторлик диссертациялари асосий илмий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган

2023-8/2

**Вестник Хорезмской академии Маъмуна
Издается с 2006 года**

Хива-2023

Бош муҳаррир:

Абдуллаев Икрам Искандарович, б.ф.д., проф.

Бош муҳаррир ўринбосари:

Ҳасанов Шодлик Бекпўлатович, к.ф.н., к.и.х.

Таҳрир хайати:

Абдуллаев Икрам Искандарович, б.ф.д., проф.
Абдуллаева Муборак Махмусовна, б.ф.д., проф.
Абдуҳалимов Баҳром Абдурахимович,
т.ф.д., проф.

Агзамова Гулчехра Азизовна, т.ф.д., проф.
Аимбетов Нагмет Каллиевич, и.ф.д., акад.

Аметов Якуб Идрисович, д.б.н., проф.

Бабаджанов Хушнуд, ф.ф.н., проф.

Бекчанов Даврон Жуманазарович, к.ф.д.

Буриев Хасан Чутбаевич, б.ф.д., проф.

Ганджаева Лола Атаназаровна, б.ф.д., к.и.х.

Давлетов Санжар Ражабович, тар.ф.д.

Дурдиева Гавҳар Салаевна, арх.ф.д.

Ибрагимов Бахтиёр Тўлаганович, к.ф.д., акад.

Исмаилов Исҳақжон Отабаевич, ф.ф.н., доц.

Жуманиёзов Зоҳид Отабоевич, ф.ф.н., доц.

Жуманов Мурат Арепбаевич, д.б.н., проф.

Кадирова Шахноза Абдухалиловна, к.ф.д., проф.

Каримов Улғубек Темирбаевич, DSc

Курбанова Саида Бекчановна, ф.ф.н., доц.

Қутлиев Учқун Отобоевич, ф-м.ф.д.

Ламерс Жон, қ/х.ф.д., проф.

Майкл С. Энжел, б.ф.д., проф.

Махмудов Рауфжон Баходирович, ф.ф.д., к.и.х.

Мирзаев Сирожиддин Зайниевич, ф-м.ф.д., проф.

Мирзаева Гулнора Саидарифовна, б.ф.д.

Пазилов Абдуваеит, б.ф.д., проф.

Раззақова Сурайё Раззоқовна, к.ф.ф.д., доц.

Рахимов Раҳим Атажанович, т.ф.д., проф.

Рахимов Матназар Шомуротович, б.ф.д.,

проф.

Рўзметов Бахтияр, и.ф.д., проф.

Садуллаев Азимбой, ф-м.ф.д., акад.

Салаев Санъатбек Комилович, и.ф.д., проф.

Сапарбаева Гуландам Машириповна, ф.ф.ф.д.

Сапаров Каландар Абдуллаевич, б.ф.д., проф.

Сафаров Алишер Каримджанович, б.ф.д., доц.

Сирожов Ойбек Очилович, с.ф.д., проф.

Сотипов Гойипназар, қ/х.ф.д., проф.

Тожибаев Комилжон Шаробитдинович,

б.ф.д., академик

Холлиев Аскар Эргашевич, б.ф.д., проф.

Холматов Бахтиёр Рустамович, б.ф.д.

Чўпонов Отаназар Отожонович, ф.ф.д., доц.

Шакарбоев Эркин Бердикулович, б.ф.д., проф.

Эрматова Жамила Исмаиловна, ф.ф.н., доц.

Эшчанов Рузумбой Абдуллаевич, б.ф.д., доц.

Ўразбоев Ғайрат Ўразалиевич, ф-м.ф.д.

Ўрозбоев Абдулла Дурдиевич, ф.ф.д.

Ҳажиева Мақсуда Султоновна, фал.ф.д.

Ҳасанов Шодлик Бекпўлатович, к.ф.н., к.и.х.

Худайберганова Дурдона Сидиқовна, ф.ф.д.

Хоразм Маъмун академияси ахборотномаси: илмий журнал.-№8/2 (105), Хоразм Маъмун академияси, 2023 й. – 195 б. – Босма нашрнинг электрон варианты - <http://mamun.uz/uz/page/56>

ISSN 2091-573 X

Муассис: Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси минтақавий бўлими – Хоразм Маъмун академияси

© Хоразм Маъмун академияси ноширлик бўлими, 2023

МУНДАРИЖА ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

Abdiyeva F.B. Rivojlangan mamlakatlarning farmatsevtika sanoatini rivojlantirish tajribalaridan samarali foydalanish	5
Abdug'oiyeva M.A. Sun'iy intellektning mehnat unumdorligiga ta'siri	8
Ahmedov SH. Xorazm viloyati chakana savdo tarmog'ini rivojlanishini baholash yo'nalishlari	11
Fayzieva F.A., Hayitova Sh.J. Buxoro ixtisoslashtirilgan "Jayron" pitomnigining ekoturizmni rivojlantirishdagi o'rni	16
Isroilova D.T. Farg'ona viloyati turistik rekreatsiya faoliyatining SWOT tahlili	21
Isroilova D.T. O'zbekiston Respublikasida turistik-rekreatsiya faoliyatini rivojlantirishning nazariy asoslari	23
Jaksimova Z.R., Abishov M.S. Rights of farmers, farms and landsowners	27
Jo'rayev F.D., Aralov G'M. Qishloq xo'jaligida ishlab chiqarishni rivojlantirishning hududiy xususiyatlari va resurs samaradorligining statistik tahlili	29
Mahmudova X. Aholining moliyaviy savodxonligini oshirishda televideniyeining roli	36
Mirzayev M.U., Abdumo'minova S.O. Respublikamizda turizmni rivojlantirish omillari	39
Murotjonova M.D. Digital technologies in shaping the electronic business environment	42
Murotjonova M.D. Implementation of electronic data protection	46
Murotjonova M.D. Price formation in the economy, price theory and product price	49
Muxtarov Sh.K. Oliy ta'lim muassasalari bitiruvchilarining talabalarni ish bilan ta'minlashda yuzaga kelinadigan muammolar	53
Muxtarov Sh.K. O'zbekistonda oliy ta'lim muassasalari bitiruvchilari bandligini iqtisodiy tahlillar asosida aniqlash	55
Qalandarov R.H. Dehqon va tomorqa xo'jaliklarida go'sht ishlab chiqarishni oila iqtisodiy farovonligiga ta'sirini takomillashtirishning nazariy asoslari	58
Shamuratov U. Raqamli iqtisodiyotning zamonaviy hayotda tutgan o'rni	65
Xodiyeva G.B. Axborot kommunikatsiya xizmatlari bozorini rivojlantirishda innovatsion marketing strategiyalaridan foydalanish	70
Xolov A. O'zbekiston Respublikasida ijtimoiy yo'naltirilgan bozor iqtisodiyoti shakllanishida davlatning yuqori texnologiyali sanoat va innovatsion iqtisodiyotni rivojlantirish roli	73
Абдуллаев А.Ж., Раимова Д.Д. Қорақалпоғистон Республикасида транспорт соҳасида олиб борилаётган ислохотлар ва уларнинг натижалари	77
Абдуллаев А.Ж., Эгамбердиев О.Б. Ўзбекистонда тадбиркорликнинг ривожланиш йўналишлари	80
Асимова Ф.А. Саноат корхоналарида инновацион фаолиятга таъсир қилувчи омиллар	83
Ахмедов М.Ш. Персонал мотивациясининг япония тажрибаси таҳлили	86
Бекжанов Д.Й. Инновацияларни жорий қилинганлик даражасини аниқлаш орқали туристик дестинацион менежмент механизмларини такомиллаштириш	90
Гиёсидинов Б.Б. Маркетинговые исследования в развитии деятельности общественного транспорта	95
Загидуллина К.Р. Горно-металлургические предприятия Республики Узбекистан в современных условиях цифровой экономики и инноваций	99
Калимулина Н.В. Ўзбекистонда қурилиш соҳасини модернизациялаш ва ислохотларни чуқурлаштиришнинг айрим жиҳатлари	103
Қудайбергенов А.Ш. Компаниянинг корпоратив ахборот тизимларини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш	107
Курбанова Д.А. Глобал озиқ-овқат бозоридаги иқтисодий-ижтимоий вазият: муаммо ва имкониятлар	112
Махмудов С.Қ. Молиявий инструментларнинг бухгалтерия ҳисоби ва аудитини такомиллаштириш масалалар	114
Муродова Д.Ч. Банк тизимининг барқарорлигини таъминлаш билан боғлиқ бўлган муаммоларни ҳал қилиш йўллари	118

Ushbu rasmga asosan, Xorazm viloyatida aholi jon boshiga to'g'ri kelgan chakana savdo tovar aylanmasi hajmi $y = 938,78x - 1732,4$ ko'rinishdagi chiziqli funktsiya ko'rinishiga ega bo'lib, determinatsiya koeffitsienti $R^2 = 0,8683$ ni tashkil etgan. Determinatsiya koeffitsientining 1 qiymatga yaqin emasligi bevosita modeldan foydalanishni ishonchligi pastligini ko'rsatadi.

Umuman olganda, yuqoridagilardan kelib chiqib, Xorazm viloyati bo'yicha umumiy chakana savdo aylanmasi hajmi va aholi jon boshiga chakana savdo tovar aylanmasi hajmlarini iqtisodiy-statistik tahlil qilish natijasi ikkita ustuvor yo'nalishlarga ajratilib o'rganildi. Natijada, Xorazm viloyati misolida chakana savdo tovar aylanmasi hajmini exponensiyal va kvadratik funktsiya asosida baxolash o'rinni, deb hisoblaymiz. Aholi jon boshiga to'g'ri keladigan chakana savdo tovar aylanmasi hajmini ham exponensiyal, kvadratik funktsiya asosida baxolash samarali bo'ladi, deb hisoblaymiz.

ФЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi PF-60-sonli "2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning Taraqqiyot Strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni. <https://lex.uz>
2. Amit P. and Kameshvari B., (2012), "A Study on Consumer Behaviour of Organized and Unorganized Retail Outlets in Vadodara City" International Journal of Engineering and Management Sciences, Vol. 3, (4), pg 466-474.
3. Tang A., Lim S., (2008), "Retail Operations – How to Run Your Own Store", Pearson Prentice Hall, 2nd Edition., 4. Millstein, Alan G. "2001: A Retail Odyssey." Forecast (March/April 1996), p. 33.
4. Дудакова, И. А. Формирование розничных торговых сетей: эволюция, проблемы, противоречия и перспективы (инвестиционный аспект) Текст. : монография / И. А. Дудакова; под ред.В. П. Федыко / Шахты: изд-во ЮРГУЭС, 2005.-211 с.
5. Васькин Е.В. Инновационное развитие торгового предприятия в современных рыночных условиях: монография/ Е.В.Васькин. 2-е изд., перераб. и доп. - М.: Издательство «Палеотип», 2005. - 132с.
6. I.S. Abdullayev Marketing (Darslik)-T.: «Innovatsiyon rivojlanish nashriyot-matbaa uyi» 2020, 324 bet;
7. Якубов А.Ф. Чакана savdo korxonalari raqobatbardoshligini bosqariش tizimini takomillashtirish PhD avtoreferati Urganch 2022 58 bet

UO'K 504/ 338. 48

BUXORO IXTISOSLASHTIRILGAN "JAYRON" PITOMNIGINING EKOTURIZMNI RIVOJLANTIRISHDAGI O'RNI

F.A.Fayzieva, o'qituvchi, Buxoro davlat universiteti, Buxoro
Sh.J.Hayitova, magistrant, Buxoro davlat universiteti, Buxoro

Annotatsiya. Maqolada Buxoro ixtisoslashtirilgan "Jayron" pitomnigida ekoturizmni rivojlantirish bo'yicha olib borilayotgan yangiliklar keltirilgan. Hozirgi kunda ekoturizmni rivojlantirishning yangi imkoniyatlari qurilish va bunyodkorlik ishlarini amalga oshirilishi hamda xorijiy va mahalliy sayyohlarni jalb qilishning usul va vositalari haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: Pitomnik, Ekoturizm, Ekologik, O'zbekiston, Buxoro, Xorijiy, Mahalliy, Sayyoh, Flora, Fauna, Landshaft, Biologik xilma xillik, Mehmonxona.

Аннотация. В статье представлены новости развития экотуризма в бухарском специализированном питомнике «Джайрон». В настоящее время обсуждаются новые возможности развития экотуризма при выполнении строительных и созидательных работ, а также методы и средства привлечения иностранных и местных туристов.

Ключевые слова: Питомник, Экотуризм, Экологический, Узбекистан, Бухара, Зарубежный, Местный, Туристический, Флора, Фауна, Пейзаж, Биоразнообразие, Гостиница.

Abstract. The article presents the news of the development of ecotourism in the Bukhara specialized nursery "Jayron". Currently, new opportunities for the development of ecotourism in the implementation of construction and creative work, as well as methods and means of attracting foreign and local tourists are being discussed.

Key words: Nursery, Ecotourism, Ecological, Uzbekistan, Bukhara, Foreign, Local, Touristic, Flora, Fauna, Landscape, Biodiversity, Hotel.

Kirish. Bugungi kunda ekoturizm butun dunyoda eng serdaromad sohalardan biriga aylannib ulgurdi. Ekspertlarning fikricha, bu tarmoqni yanada rivojlantirish nafaqat ijtimoiy-iqtisodiy masalalarni samarali hal etish, balki ekologik muammolarni bartaraf qilishda ham muhim ahamiyat

kasb etadi. Jahon sayyohlik tashkilotining ma'lumotlariga ko'ra, hozirda turizm sanoatida 210 milliondan ortiq ishchi xizmat qiladi va undan olinadigan daromad yiliga 770 milliard AQSh dollarini tashkil etadi. Ta'kidlash joizki, O'zbekiston ham boy tabiiy resurslar, betakror o'simlik va hayvonot olamiga ega. Ushbu salohiyatni asrash va ko'paytirish maqsadida ko'plab milliy dastur va loyihalar hayotga tatbiq etilmoqda. Boisi, mamlakatimizda ekoturizmning rivojlanishi nafaqat tabiatni muhofaza qilish, ekoturistlarni ona tabiatimizga jalb etish, balki iqtisodiy sharoitni yaxshilash, aholini ish bilan ta'minlashda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Prezident farmoni, 2017 yil 4 maydagi PQ- 2953 sonli "2017-2021 yillarda Buxoro viloyati va Buxoro shahrining turizm salohiyatini kompleks rivojlantirish dasturi to'g'risida"gi Prezident Qarorini kiritish mumkin. Mamlakatimiz turizmini rivojlantirishda Buxoro viloyati mintaqasi va undagi Buxoro shahrining o'ziga xosligi muhim o'rin tutadi. Bu esa mintaqaning turizm imkoniyatlarini kengaytirish hamda baholash asosida tashrif buyuruvchi sayyohlar sonini oshirishga alohida e'tibor qaratishni taqozo qiladi. Mavjud turizm ko'pincha qadimiy shaharlar va tarixiy-madaniy yodgorliklar doirasida cheklanib qolmoqda. Buxoro ixtisoslashgan "Jayron" pitomnigida ham olib borilgan kuzatish ishlaridan ma'lum bo'lishicha, tog'li hududlarga xos bo'lgan turizmni rivojlantirish uchun katta salohiyat mavjud.

Ekoturizmni rivojlantirishning zarur shart-sharoiti ekoturistik salohiyatining mavjudligi bo'lib, ular noyobligi, ekologik jozibadorligi, davolash- sog'lomlashtirish xususiyatlari, ekologik turizmni rivojlantirish uchun qulayligi bilan ajralib turadigan tabiiy-ekologik komponentlar, landshaftlar, xo'jalik faoliyati obyektlaridan tarkib topadi.

Buxoro viloyatida joylashgan "Jayron" pitomnigida biologik xilma-xillikni saqlash, hayvonot va o'simliklar dunyosini muhofaza qilish va undan oqilona foydalanishga qaratilgan me'yoriy-huquqiy hujjatlarni takomillashtirishga hamda dasturiy chora-tadbirlarni amalga oshirishga alohida e'tibor qaratilgan. Jumladan, mazkur yo'nalishda amalga oshirilayotgan ishlar natijasida soni kamayib ketayotgan turlarga muhofaza maqomi berildi, muhofaza etiladigan tabiiy hududlar maydoni kengaytirilmoqda, hayvonot va o'simliklar dunyosini muhofaza qilishda jamoatchilik nazoratidan keng foydalanish amaliyotga joriy etish boshlandi. O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasida "ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishni jadallashtirish uchun har bir hududning tabiiy, mineral-xomashyo, sanoat, qishloq xo'jaligi, turistik va mehnat salohiyatidan kompleks hamda samarali foydalanishni ta'minlash" vazifasi belgilab berilgan

Tadqiqotning maqsadi: Buxoro ixtisoslashgan "Jayron" pitomnigining ekoturistik imkoniyatlarini aniqlash, uning ekotizimidagi o'rni, tabiatdagi ahamiyatini baholash. Noyob va yo'qolib borayotgan turlarni ko'paytirish orqali muhofaza qilishning mukammal chora tadbirlarini ishlab chiqish orqali ekoturizmni yo'lga qo'yish.

Tadqiqotning vazifalari:

- Buxoro ixtisoslashgan "Jayron" pitomnigining ekoturizmni rivojlantirishda o'simlik turlari xilma xilligining o'rini aniqlash;
- Buxoro ixtisoslashgan "Jayron" pitomnigining ekoturizmni rivojlantirishda O'zbekiston Respublikasi "Qizil kitobi" ga kiritilgan hayvon turlari biologik xilma xilligini o'rganish;
- Buxoro ixtisoslashgan "Jayron" pitomnigining ekoturizmni rivojlantirishda O'zbekiston Respublikasi "Qizil kitobi" ga kiritilgan hayronlarni tutqinlikda saqlash borasidagi chora-tadbirlarni joylarda kuzatish va tahlil qilish;
- Buxoro ixtisoslashgan "Jayron" pitomnigining ekoturizmni rivojlantirishda xorijiy va mahalliy sayyohlarni jalb qilishni tahlil qilish;
- Buxoro ixtisoslashgan "Jayron" pitomnigining ekoturizmni rivojlantirish uchun mehmonxonalar, dam olish va turli tadbirlarni o'tkazish ishlarini amalga oshirish ishlarini tahlil qilish.

Tadqiqot ob'ekti va predmeti. Tadqiqotning ob'ekti – Buxoro ixtisoslashgan "Jayron" pitomnigining o'simlik va hayvonot dunyosi.

Tadqiqot predmeti Mahalliy va xorijiy sayyohlar u yerdagi mehmonxonalar.

Tadqiqot metodlari. Tadqiqotlar asosan dala, kuzatuv va taqqoslash uslublari asosida va iqtisodiy olinadigan daromadlarni tahlil qilish.

O'simliklar aniqlagichi, hayvonlarning sonini, uning yillik dinamikasini aniqlashda N.Kashkarov (1927), A.Novikov (1949) metodlaridan foydalanildi.

Dala tadqiqotlarini olib borish jarayonida o'simliklardan gerbariyalar tayyorlandi, uzoqdagi hayvonlarni yaxshi ko'rishni ta'minlash maqsadida binokl, ko'rish trubasi, JPS navigator, Canon fotoapparati kabi zamonaviy asbob – uskunalaridan foydalanildi.

So'nggi yillarda biz ekoturizm haqida ko'p eshityapmiz va yangi ma'lumotlarga ega bo'lyapmiz. "Ekoturizm - bu hududning tabiiy va madaniy hamda etnografik xususiyatlari haqida tasavvurga ega bo'lish uchun, ekotizimlar yaxlitligini buzmaydigan va shunday iqtisodiy sharoitlarni yaratadigan, tabiati inson oyog'i nisbatan tegmagan joylarga sayohatni o'z ichiga olgan turizmdir. Bunda tabiat va tabiiy resurslarni muhofaza qilish mahalliy aholi uchun foydali bo'ladi.

Ekoturizm yoki "yashil" turizm mas'uliyatli yoki barqaror turizm sifatida tasniflanadi. "Yashil" turizmning maqsadi tashrif buyurilgan joylarni himoya qilish va mahalliy aholining hayotini qo'llab-quvvatlashga yordam beradigan turizm xizmatlaridan foydalangan holda yovvoyi tabiat va madaniy qadriyatlarni saqlashga yordam berishdir.

O'zbekiston Respublikasida 1 ta davlat tabiiy pitomnigi mavjud: Buxoro ixtisoslashtirilgan "Jayron" pitomnigi (Buxoro viloyati, Davlat Ekologiya qo'mitasi tasarrufida). 1976 yilda Buxoro viloyat ijroiya komitet va O'zbekiston davlat o'rmon xo'jaligi komitetining buyrug'i asosida tashkil qilingan. Markaz uchun ajratilgan hudud Qoravulbozor tumaniga tegishli bo'lgan.

Bugungi kunda, Buxoro ixtisoslashgan "JAYRON" pitomningida hayvonlarni parvarishlash uchun barcha sharoitlar yaratilgan. Markazning yaratilishi, nafaqat jayronlar, balki boshqa ko'plab noyob o'simliklar, sutemizuvchilar, qushlar, baliqlar, hasharotlar va sudralib yuruvchilar sonining ko'paytirilishiga imkon berdi. Qo'riqxonada, uzun tikonli tipratikonlar va qulonlar, Prjevalskiy otlari va Buxoro tog' qo'ylari, aylanma shoxli echkilar va pushti saqoqushlar, turnalar va oqqushlar, burgutlar va lochinlar, kulrang echkamarlar va O'zbekistondagi cho'l gududlarida yashovchi boshqa ko'plab hayvonlarini ko'rish mumkin. Buxoro ixtisoslashgan "JAYRON" pitomningi (1 – rasm).

1-rasm. Buxoro ixtisoslashgan "Jayron" pitomningi

Buxoro ixtisoslashtirilgan "Jayron" pitomnigi faoliyatida zamonaviy uslublar va texnologiyalardan foydalanish natijasida turlarning sonini hamda ularning yashash muhitining barqarorligini saqlashga erishildi. Buxoro ixtisoslashtirilgan "Jayron" pitomnigida uchrovchi hayvonot va o'simlik turlar ro'yxatini tuzishga, istiqbolli turlarni iqlimlashtirishga O'zbekiston Respublikasi Qizil Kitobiga kiritilgan turlar sonining kamayib ketishining oldini olishda, biotexnik tadbirlarni amalga oshirish chora-tadbirlarini ishlab chiqishda hamda amaliyotga joriy etishda muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega. Ekoturizm va uning rivojlanishi nafaqat o'rganilayotgan hududning ijtimoiy-iqtisodiy sharoitiga bog'liq bo'libgina qolmasdan balki shu hududning tabiiy sharoitiga, unda ekoturistik ob'ektlarning mavjudligiga va ularning geografik o'rniga ham bog'liqdir. Chunki tabiiy sharoit xususiyatlari hududning ekoturistik imkoniyatlarini va uning qaysi turlarini

rivojlantirish mumkinligini aniqlashga imkon beradi. Respublikamiz o'zining turistik resurslari bo'yicha Markaziy Osiyoda oldingi, dunyoda noyob turistik potensialga ega bo'lgan 10-15 ta davlat orasida joy egallaydi. Uning hududida har xil tarixiy davrlarga mansub noyob arxitektura, tarixiy va tabiat yodgorliklari mavjud. Buxoro ixtisoslashtirilgan "Jayron" pitomnigi mahalliy va xorijlik sayyohlarni jalb qiluvchi asosiy omil bu uning maftunkor tabiati, hayvonot va o'simlik turlarning xilma-xilligi, iqlimi, ob havosi yil davomida dam olish, geografik o'rni qulay, tabiiy sharoiti va ekoturizmni rivojlantirish uchun qulayligi bilan ajralib turadi. Ekologik turizm tabiat bilan kishilarning uzviy bog'liqligi va bevosita muloqotini rivojlantirishga va tabiatda huzur-halovat, madad, quvvat, bilim, tashkil etuvchilarga esa katta daromad olishga umuman ekologik iqtisodiy barqarorlik va muvozanatni saqlagan holda faol dam olishga asoslanadi.

Respublikamizda turizm salohiyatini oshirish bo'yicha M.Pardayev, I.Tuxliyev, G'.Qudratov, A.Eshstayev, O.Xomidov, B.Turayev, D.Usmanova, N.Ibadullayev, R.Amriddinova, B.Safarov va M.Alimovalar tadqiqot ishlarini olib borganlar. Buxoro ixtisoslashgan "Jayron" pitomnigida ilmiy-tadqiqot ishlari u tashkil etilgan dastlabki yillardan beri o'rganilgan. O'zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasining Zoologiya Instituti (1979) va Botanika Instituti, O'simlik va Hayvonot dunyosi genofondi Instituti, AKN Samarqand filiali, Veterinariya Instituti bilan hamkorlikda turli ilmiy tadqiqot ishlari amalga oshirilgan. Bundan tashqari Hayitboyev R, Matyaqubov U, Xamidov O, Nig'matov A kabilarning adabiyotlarida atroflicha yoritilgan. Ekomarkaz bo'yicha ilmiy maqolalari hozirda 300 taga etib qolgan. Buxoro ixtisoslashtirilgan "Jayron" pitomnigi tashkil etilgan dastlabki yillardan Rossiya Tabiatshunoslik ilmiy-tadqiqot intuit (1978), Ekologiya va Morfologiya instuti bilan birgalikda cho'l hayvonlari biologiyasini o'rganish dasturini ishlab chiqilgan. A.N.Seversov nomidagi Geografiya instuti, Biogeografiya laboratoriyasi (rus AKN, 1979) da turli ilmiy ishlar qilingan. Bundan tashqari, Cepreeva T.K, Allcockm A, Jones B, Lane S, Grant J, Zalatan A, Gastom A.R kabilarning adabiyotlarida uchraydi.

1977 yilda Buxoro ixtisoslashgan "Jayron" pitomnigining hududiga 42 bosh jayron, 3 bosh Prjevalskiy oti va 4 bosh kulan qo'yib yuborilgan edi. Jayron"pitomnigining ilmiy ma'lumotlariga ko'ra, bu yerdagi chegaralangan hududda 28 o'simlik oilasiga mansub 250 dan ziyod o'simlik turlari o'sadi. Yil davomida markaz hududida 257 turdagi qushlarni uchratish mumkin. Bu esa O'zbekiston ornitofanasining 37 foizini tashkil qiladi. Shular ichidan qushlarning 63 turi in qurib yashaydi, ularning 23 turi noyob hisoblanadi, 20 turi O'zbekistonning Qizil kitobiga kiritilgan. Bu hududda sudraluvchilarning 21 turi (O'zbekistonda uchraydigan xilma-xillikning 25 foizi), bundan tashqari 33 turdagi sut emizuvchi (O'zbekiston xilma-xilligining 23 foizi), 2 turdagi amfibiya (O'zbekistonning xilma-xilligining 40 foizi), 150 turdagi umurtqasizlar va 15 turdagi baliqlar ham yashaydi.

Eng muhimi, "JAYRON" pitomnigining kelgusi avlod uchun butunlay yo'q bo'lib ketish xavfiga uchragan hayvonlarning noyob turlarini saqlab qolishga muvaffaq bo'ldi va Markaziy Osiyoda noyob hayvonlarni qirilib ketishdan qutqarish markaziga aylandi.

Buxoro ixtisoslashtirilgan "Jayron" pitomnigida qurilgan "Tashrif-markazi" binosi to'g'risida qisqacha ma'lumot. Buxoro ixtisoslashtirilgan "Jayron" pitomnigida yiliga o'rtacha ikki ming nafarga yaqin sayyoh tashrif buyuradi. Ularning 30 foizini xorijiy mehmonlar tashkil etmoqda. Tabiiyki, bu yerda sayyohlar oqimini ko'paytirish, yoshlarni ona-tabiatga mehr-muruvvat ruhida tarbiyalash borasidagi imkoniyatlar katta.

Buxoro ixtisoslashtirilgan "Jayron" pitomnigining ekoturizm salohiyatidan unumli foydalanish va ekoturizmni samarali tashkil etish maqsadida zamonaviy infratuzulma yaratish uchun Davlat Ekologiya qo'mitasining Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va chiqindilar bilan bog'liq ishlarni amalga oshirish jamg'armasi mablag'lari hisobidan 4,5 mlrdga yaqin mablag' ajratilib, uning hisobiga pitomnikda 20 o'rinli zamonaviy tashrif markazi barpo qilindi. Ana shundan kelib chiqqan holda Buxoro ixtisoslashtirilgan "Jayron" pitomnigida mamlakatimizdagi ana shunday go'shalar orasida birinchi bo'lib tashrif markazi qurilib foydalanishga topshirildi.

Buxoro ixtisoslashtirilgan "Jayron" pitomnidagi bu obyekt muzey, dam olish xonalaridan iborat. Shuningdek, yovvoyi tabiatni yuqoridan turib binokllar orqali tomosha qilish uchun zarur sharoit bor. Tashrif markazi xorijiy va mahalliy ekotadqiqotchilarning samarali ilmiy izlanishlar olib borishlarida ham qo'l keladi. (2-rasm)

2-rasm. Tashrif markazi tashqi va ichki ko'rinishi

Buxoro ixtisoslashtirilgan “Jayron” pitomnidagi ushbu bino 3 qavatdan iborat tashrif markazini qurulishi 2020 yilning sentyabr oyida boshlangan bo‘lib 2021 yilning yakuniga qadar qurulish ta‘mirlash ishlari to‘liq yakunlanib foydalanishga topshiriladi.

1-qavatda: qabulxona, 40 o‘rinli konferensiyalar zali, ochiq muzey burchagi, laboratoriya xonasi, 2 ta ma‘muriyat uchun mo‘ljallangan xona, ov qurollarini saqlashga mo‘ljallangan maxsus xona va sanitariya xonalari mavjud.

2-qavatda: bilyard zali va har biri 2 kishiga mo‘ljallangan 10 ta zamonaviy xonalar mavjud. Bilyard (fransuzcha: billiard, fransuzcha: bille - shar) - gorizontaal yuzasiga movut qoplangan to‘g‘ri to‘rtburchak stol, shuningdek shu stolda o‘ynaladigan o‘yin. Billiard Hindiston va Xitoyda kelib chiqqan. XVI—XVIII asrlarda Yevropa (Fransiya)da tarqaldi. Billiard stolining to‘rt burchagi va ikki yonining o‘rtasi teshik bo‘lib, teshiklarga to‘r xaltacha osilgan. Billiard o‘yinida fil suyagidan yoki mastikadan qilingan shar (diametri 61-61,5 mm), pishiq yog‘ochdan yasalgan tayoqcha - kiy (uzunligi 140-150 sm) bilan urib teshikka tushiriladi. Ikki yoki to‘rt kishi tarafma-taraf bo‘lib o‘ynaydi. Hozirgi vaqtda „amerikancha“, „ruscha“, „snuker“ o‘yinlari keng tarqalgan.

3-qavatda: 40 o‘rinli yozgi oshxona mavjud. Shartli ravishda yozgi oshxonalar yopiq va ochiq binolarga bo‘linadi. Birinchi ko‘rinish devorlar, derazalar va eshiklar bilan to‘la bino. Ochiq oshxona - bu tomga pechka, lavabo, stol va boshqa uy-ro‘zg‘or buyumlari o‘rnatiladigan soyabon yoki bejirimdan boshqa narsa emas. Yozgi oshxonaga teras yoki veranda birlashtirilishi mumkin. Bunday me‘moriy ansambl uchun ko‘plab dizayn variantlari mavjud. Oshxona to‘liq yopiq bino sifatida barpo etilgan va shu bilan birga ayvonga ayvon qo‘yilgan. U old eshik bilan devorga ulashgan. Ammo teras alohida sayt sifatida o‘rnatiladi. Bundan tashqari, u nafaqat kirish eshigida, balki oshxona binosining narigi tomonida yoki umuman binoning atrofida joylashgan bo‘lishi mumkin. Veranda va teras ochiq yoki yopiq bo‘lishi mumkin. Siz transformator yasashingiz mumkin - yozda ochiladi va qishda yopiladi.

Ayni vaqtgacha barcha infratuzilma maxsus mebel va kerakli jihozlar bilan to‘liq ta‘minlanib, barcha xonalarga konditsionerlar o‘rnatilgan.

Bundan tashqari bino atrofi yuzasi loyihada ko‘rsatilgan shaklda beton qoplama yotqizildi, bruschatka terildi, asfalt yotqizildi. Tungi yoritish chiroqlari o‘rnatildi.

2021 yilning 18 dekabr sanasida ushbu “Tashrif markazi” binosining ochilish marosimi o‘tkazildi. Tadbirda Davlat Ekologiya qumitasi raisi o‘rinbosari Kazbekov Jusipbek Sdikbekovich, Boxilmaxillik va muhofaza etiladigan tabiiy hududlar Bosh boshqarmasi boshlig‘i A.Sadikov, Buxoro viloyati Ekologiya boshqarmasining bir guruh xodimlari va Buxoro ixtisoslashtirilgan “Jayron” pitomnigi xodimlari ishtirok etdi.

Flora va fauna noyob va xilma-xildir. Buxoro ixtisoslashtirilgan “JAYRON” hududida yashaydigan umurtqali hayvonlarning 50 ga yaqin turi va umurtqasiz hayvonlarning 6 turi Milliy va Xalqaro qizil kitoblarga kiritilgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi PF-4947-son Farmoni.
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018 yil 7 noyabrda "Hayvonot va o'simlik dunyosi ob'ektlarining davlat hisobini, ulardan foydalanish hajmlari hisobini va davlat kadastrini yuritish to'g'risida"gi 914-son qarori.
3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 11 iyundagi "2019-2028 yillar davrida O'zbekiston Respublikasida biologik xilma-xillikni saqlash strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi 484 son qarori
4. O'zbekiston Respublikasi Qizil kitobi. 2- jild. Toshkent, 2019. – 102 - 175 b.
5. Солдатова Н. Паспорт Бухарского специализированного питомника "Джейран" // 2014. – С. 2-8.
6. Мармазинская Н.В. Размножение джейрана Газелла субгугтурса (*Artiodactyla bovidae*) в Экоцентре "Джейран" // Труды заповедников Узбекистана, Выпуск 1. – Ташкент Изд. "Фан" 1996. – С. 53-62.
7. Солдатова Н.В., Салимов Х.В. Современное состояние, численность, размещение и стратегия охраны популяции джейрана в Бухарской области // Труды заповедников Узбекистана, Выпуск 2. – Ташкент "Мехнат" 1997. – С. 84-94.
8. Yorqulov J., Toshev P. Jayron pitomnigi va unga yaqin hududlarning kamyob qushlari // Tabiiy fanlarning dolzarb masalalari mavzusidagi II-xalqaro ilmiy-nazariy anjuman. I-bo'lim. – Nukus "NMPI" 2021. — S. 235-238.
9. T.Z.Zohidov Zoologiya ensiklopediyasi, Sut emizuvchilar Toshkent 1960 yil.
10. Rakhmonov R.R., Rayimov A.R. Structure and distribution of animals in the Bukhara region // Nature of inner asia 2019. – № 2 (11). – P. 65-68.

UO'K:332.012.322+378.4

FARG'ONA VILOYATI TURISTIK REKREATSIYA FAOLIYATINING SWOT TAHLILI

D.T.Isroilova, mustaqil tadqiqotchi, Farg'ona davlat universiteti, Farg'ona

Annotatsiya. Maqolada Farg'ona viloyatining turistik rekreatsiya faoliyati SWOT tahlildan o'tkazilib kelajakda turistik rekreatsiya faoliyatini boshqarishda samarali natijalarga olib kelishi mumkin bo'lgan takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: turist, turizm, rekreatsiya, Covid-2019, pandemiya, SWOT tahlil, OAV.

Аннотация. В статье проведен SWOT анализ туристско-рекреационной деятельностью Ферганской области и разработаны предложения, которые в будущем могут привести к эффективным результатам в управлении туристско-рекреационной деятельностью регионе.

Ключевые слова: турист, туризм, рекреация, Ковид-2019, пандемия, SWOT анализ, СМИ.

Abstract. The article SWOT analysis of tourism recreation activities of Fegana region was carried out and proposals that in the future can lead to effective results in the management of tourist and recreational activities in the region.

Keywords: tourist, tourism, recreation, Covid-2019, pandemic, SWOT analysis, Mass Media.

Dunyo turizm industriyasi yil sayin rivojlanib turistik-rekreatsiya xizmatlariga bo'lgan talab ortib bormoqda. Jumladan, 2021 yil natijalariga asoslanadigan bo'lsak turistik xizmatlar eksportining 80%i rekreatsiya hissasiga to'g'ri kelmoqda.

Mamlakatni tanitish, yangi xizmat turlarini rivojlantirish maqsadida yurtimizning diqqatga sazovor, tabiiy iqlim resurslariga boy bo'lgan mintaq va hududlarida turistik-rekreatsiya faoliyatini rivojlantirish ayni muddao hisoblanadi.

Farg'ona viloyati qadimdan o'zining boy tarixiy-madaniy merosi, qulay geografik joylashuvi, iqlimi va g'ozal tabiati bilan mashhurdir. Viloyatning turistik salohiyatini oshirish borasida mahalliy va xukumat idoralari tomonidan yillik dasturlar ishlab chiqilgan va amalga oshirilmoqda. Natijada viloyatga tashrif buyiruvchi turistlar soni yil sayin ortib bormoqda.

Farg'ona viloyatiga tashrif buyurgan turistlar soni (2018-2022 yillar)

	Yillar	O'lchov birligi	2018	2019	2020	2021	2022
Xorijiy turistlar	reja	ming nafar	50,00	230,400	430,40	470,400	300,00
	amalda	ming nafar	75,756	271,763	276,963	338,165	232,100
	bajarilishi	foiz	151,5	118,2	64,4	71,9	77,4

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ФАҢЛАР АКАДЕМИЯСИ
МИНТАҚАВИЙ БЎЛИМИ
ХОРАЗМ МАЪМУН АКАДЕМИЯСИ**

**ХОРАЗМ МАЪМУН АКАДЕМИЯСИ
АХБОРОТНОМАСИ**

**№8/2 (105)
2023 й., август**

Ўзбекча матн муҳаррири:	Рўзметов Дилшод
Русча матн муҳаррири:	Ҳасанов Шодлик
Инглизча матн муҳаррири:	Мадаминов Руслан, Ламерс Жон
Мусахҳих:	Ўрозбоев Абдулла
Техник муҳаррир:	Шомуродов Журъат

“Хоразм Маъмун академияси ахборотномаси” Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлиги Хоразм вилоят бошқармасида рўйхатдан ўтган. Гувоҳнома № 13-023

Теришга берилди: 07.08.2023
Босишга рухсат этилди: 14.08.2023.
Қоғоз бичими: 60x84 1/8. Адади 70.
Ҳажми 12,1 б.т. Буюртма: № 9-Т

Хоразм Маъмун академияси ноширлик бўлими
220900, Хива, Марказ-1
Тел/факс: (0 362) 226-20-28
E-mail: mamun-axborotnoma@academy.uz
xma_axborotnomasi@mail.ru

(+998) 97-458-28-18